

Intersektionella konstruktioner av norskhet i nutida kulturminnesförvaltning

Wera Grahn

The Norwegian Institute for Cultural Heritage research (NIKU), Oslo

wera.grahn@niku.no

Föreställningen om Norden och Skandinavien verkar inte vara starkt närvarande metaforer i Norge. Däremot förefaller konstruktionen av norskhet fortfarande att vara ett levande projekt som verkar dominera den föreställda samhällsgemenskapen. Den här paperet tar utifrån ett intersektionalitetsperspektiv ett första steg mot att synliggöra, kritiskt granska och fördjupa förståelsen av hur de sociala kategorierna kön, klass etnicitet och nationalitet är inskrivna och sammanflätade i de nationalstatskonstruerande berättelser som skapas inom en specifik sfär i den offentliga förvaltningsapparaten, nämligen kulturminnesförvaltningen.

Inledning och bakgrund

Kulturminnen¹ skapar explicit gränser för vad som anses vara historiskt viktigt och värdefullt i en nation och implicit vad som faller utanför. Det är en officiell praktik, sprungen ur ett modernt tankesätt med starka sanningsanspråk². Kulturminnesförvaltningen är en av många aktörer som är med och skapar samhällseliga normer och modeller för vad som räknas och vad som inte gör det. Med hjälp av det som väljs ut skapas en sorts officiella instruktionsböcker över vad som är viktigt från ”förr i tiden”.³

När artefakter eller miljöer fredas genomgår tingen och lokaliteterna en metamorfos och förvandlas från ett vardagligt ting och en miljö bland många andra till kulturminnen respektive kulturmiljöer. I den här processen tilldelas inte bara tingen och platserna en enkel betydelse som är knuten till själva objektet och miljön, utan här tillskrivs även betydelser som överskrider detta och inkluderar mer än vad som omedelbart kan avläsas och avkodas av själva tinget i sig. Genom de val av objekt som görs och vilka berättelser som artikuleras och knyts till dem, länkas antaganden om bland annat kön, klass, etnicitet och nationalitet.⁴ Här tilldelas med detta en symbolisk innebörd.

Den här symboliska betydelsen kan sägas röra sig mellan tre olika tidsplan: dåtid, nutid och framtid. Det som händer när en kulturminnesstämpel appliceras är att vissa delar av förfluten tid materialiseras i nuet. Dåtid, nutid och framtid blandas här på ett komplext sätt. I denna process förs det förgångna fram till vår egen tidsepok och får en innebörd, en betydelse för dagens människor. Och den här betydelsen är inte något som nödvändigtvis bara uppfattas gälla gången tid, utan kan också få bäring i nuet och framtiden.

Det är väsentligt att analysera kulturminnesförvaltningen inte minst därför att detta kan tillföra kunskap och höja medvetandet om betydelsen av de konstruktioner av identiteter som sker på en strukturell nationell representationsnivå. Här återfinns en viktig del i förståelsen av de samhällsgemenskapande processer som formar föreställningarna om vad Norge och norskhet är, men – som det kommer att visa sig – på ett förunderligt sätt samtidigt har stora likheter med representationer i andra länder. Fredningar blir alltså visserligen en slags indikatorer för att identifiera de gemensamhetsskapande idealbilderna av nationen, men detta är något som delas med andra länder.

Kulturminneskontexten

När det gäller kulturarvsfältet generellt förefaller just detta vara en produktiv arena för att studera vilka identitetskonstruktioner som tillskrivs officiellt företräde (jfr t ex Grahn 2006). Här ryms djupt rotade och ofta sällan ifrågasatta samhällsgemensamma föreställningar om vad Norge och norskhet är och vilka identiteter som är att föredra. Det här kommer till uttryck i de diskurser och narrativ som är knutna till de praktiker som är rådande inom fältet. Men här finns också outtalade föreställningar om vad som inte hör hit, det som exkluderats och inte ryms i föreställningen om Norge och norskhet.

-
- 1 I Norge talar de som arbetar inom fältet oftast om kulturminnen och inte som i Sverige om kulturmiljöer, varför jag i fortsättningen kommer att använda kulturminnesbegreppet.
 - 2 Se t ex Hooper-Greenhill (1992), Bennett (1995) och Amundsen & Brenna (2003).
 - 3 Jfr Björkroth 1999:85 för en diskussion om begreppet ”förr i tiden”. I det följande kommer jag att använda uttrycket ”förr i tiden” som en twistad markering för osäkerheten i tidsbestämningar som knyts till historiska narrativ.
 - 4 Många gånger finns även andra aspekter närvarande, men jag har valt att fokusera på ovanstående kategorier eftersom de är tydliga i de exempel jag kommer att ta upp i det följande.

Undersökningens huvudsakliga empiriska utgångspunkt är den norska Riksantikvarens fredningar de senaste åren och den offentliga presentation som dessa ges.⁵ Men jag vill börja med att göra några nedslag i den kontext som omger fredningarna, både den inom-institutionella och i relation till andra officiella aktörer i denna sfär.

De allra flesta offentliga dokument som styr norsk kulturminnesförvaltning är språkligt mycket neutralt hållna. Här och där förekommer det ordet ”mennesker”, som implicit oftast visar sig vara vitnorska män, men mer sällan fokuseras tydligt andra sociala eller etniska kategorier. Om det gör det handlar det oftast om korta textstycken som påminner att urfolks och nationella minoriteters kulturarv inte uppmärksammas tillräckligt – alltså etniska kategorier, vilket jag återkommer till – men det finns även några få försök till ytterligare problematisering utifrån sociala kriterier. En av ett fåtal skrivelser där det förefaller ha funnits en explicit medvetenhet om att t ex kvinnors historia är svagt representerad är Stortings melding nr 39(1986-1987). Den är från 1988 och enligt den avsattes en summa pengar (en miljon) för att främja aktiviteter och insatser som beaktar att kvinnors liv och historia. Ett seminarium på detta tema hölls samma år och från detta möte sammanställdes en skriftlig rapport (RA 1988). Vad som mer i detalj gjorts efter detta är oklart. Inga senare publikationer eller officiella dokument med detta tema har återfunnits. Inte heller verkar några nya summor ha budgeterats för att främja detta ändamål.

Det här kan vara intressant att jämföra med skrivelser som lyft fram andra satsningsområden inom kulturminnesfältet. Det maritima området är ett som kan fungera som jämförelseobjekt. Precis som när det gäller ovan nämnda Stortingsmedling där inriktningen på kvinnors liv och historia lyftes fram, så är även fartyg ett område som getts speciell omsorg i statliga skrivelserna (t ex NOU 2002:1; St.meld. nr 16 [2004–2005]). Att detta område är ett som bär starka maskulina konnotationer markeras inte särskilt i texten, men här har män under århundraden dominerat, på däck såväl som i ledande ställningar på bryggan.

Det området är liksom kvinnors liv och arbete ett förhållandevis nytt område som länge varit eftersatt och osynliggjort (se t ex Berkaak 1992). Det handlar också om tidsmässigt relativt samtida händelser. Båda områdena har alltså haft en undanskymd tillvaro, men har lyfts fram som område för prioritering i var sina Stortingsmeldingar. När det gäller vad som sedan hänt inom respektive område slutar emellertid likheterna här.

När vi ser till det maritima kulturarvet verkar en hel apparat för kulturminnesbevarande ha satts i verket som lett till både uppmärksamhet, pengatillskott (under loppet av några få år 270 miljoner) och fredningar. Förslaget har relativt snabbt omsatts i planer som sedan övergått i konkreta handlingar. Riktlinjer och föreskrifter har skrivits och inte minst har pengar tillförts. Om allt detta kan dessutom läsas en sammanfattande artikel på webben. En välsmord mekanism för kulturminnesförvaltning verkar med andra ord ha rullat igång. Men det system som satts i gång är inte enbart en apparat för kulturminnesbevarande och förvaltning. Samtidigt fungerar det faktiskt också som ett system för kulturminnesproduktion.⁶ Objekten och miljöerna tas inte bara om hand och bevaras i denna kontext, utan skapas också inom densamma.

5 Detta paper bygger på en undersökning – Grahn (2009) – som i sin helhet finns att tillgå på Internetadressen:

<http://www.niku.no/archive/niku/publikasjoner/NIKU%20Rapport%20pdf/Rapport%2027%20Intersektionella%20konstruktioner.pdf>

6 Jämför med Donna Haraways uttryck ”apparatus of bodily production” (1991), ett begrepp som vidareförts av bl a Karen Barad (2007). Det är en produktionsapparat som formats av politiska, ekonomiska, språkliga, sociala och materiella relationer vilket resulterar i att olika processer av normering, exklusioner och inklusioner sker. Kulturminnesfältet skulle kunna uppfattas som en sådan apparat, där kulturminnen alltså inte bara bevaras, utan i högsta grad också blir till, ett fenomen som jag kallar ”apparaten/systemet för kulturminnesproduktion”

Denna apparat för kulturminnesproduktion och bevarande förefaller däremot så gott som helt ha saknats när det gäller området kvinnors liv och arbete. Sannolikt har även pengar genom åren delats ut till ändamål som skulle kunna föras in under denna kategori, men en viktig skillnad är att detta inte synliggjorts. Ingen tycks ha gjort sig besväret att göra en sammanställning, räkna ihop summan, utse en månad till temat kvinnors liv och historia, skriva en artikel, som arkiverats och tillgängliggjorts på webben. Det är med andra ord något som av oklara anledningar inte förefaller ha ansetts vara lika viktigt att prioritera och berätta om.

Om vi förflyttar blicken till de riktlinjer och framtida kunskapsbehov som området själv anser sig ha, blir utfallet ännu mer nedslående när det gäller kvinnors liv och arbete, för detta är en icke-fråga. Men här finns antydningar till ljuspunkter i form av en början till explicit artikulering av kulturminnesförvaltningens starka anknytning till det nationellt norska och här identifieras ett behov av att få en översikt över och en kartläggning av minoritetsgruppers och invandrades kulturminnen (Riksantikvaren 2004).

Visserligen finns alltså ingen genusmedvetenhet närvarande, men här börjar ändå Norges kulturminnessfär att i tanken befolkas av andra grupper än en etniskt vitnorsk befolkning. Men det finns också komplikationer knutna till detta synsätt. Minoriteterna och invandrarna tycks aldrig ses som en del av det nationellt norska, utan grupper som visserligen finns i Norge men som inte desto mindre definieras för sig utanför det norska. De är visserligen intressanta, men inte desto mindre utanföriggande entiteter. Som en underström tycks ett vi-och-dom-tänkande finnas närvarande.

Begreppet representativitet, som finns närvarande i nämnda kunskapsöversikt, – ett begrepp som i svensk kontext bl a relaterats till diskussionen om kulturarvets demokratiska funktion⁷ – knyts i detta sammanhang aldrig explicit till frågor om vilka sociala grupper intressen och kulturarv som representeras. Det förefaller i denna skrivning vara ett oklart begrepp som det råder en osäkerhet om vad det egentligen står för i kulturminnessammanhang.

I ett annat något senare dokument, Riksantikvarens Vernestrategi, som är publicerat i januari 2005 finns däremot representativitetsbegreppet behandlat lite närmare. Här tas dels en objektsnära nivå av begreppet upp och dels en överordnad betydelse. I det första fallet handlar det om att tillgodose att ett visst antal objektstyper finns representerade. Men i den sistnämnda skrivningen knyts texten till talet om sociala, etniska och minoritetsgrupper, men inte explicit i betydelse av kulturarvets demokratiska funktion. Här liksom tidigare är frånvaron av genusproblematiskering påtaglig, även om klass- och etnicitetsaspekter verkar ha fått fäste.

Ett liknande mönster speglas även i en rapport som är utgiven av Norges forskningsråd i syfte att kartlägga kunskapsbehovet inom kulturminnessektorn som är skriven samma år som Riksantikvarens tidigare nämnda rapport (NFR 2004). Begreppet representativitet förekommer dock överhuvudtaget inte i denna text och inte heller demokratibegreppet. Däremot har talet om mångfald även letat sig in och här understryks bland annat behovet och vikten av att beakta kulturell diversitet och att integrera samers, de nationella minoriteternas och nya etniska grupper kulturarv. Men här liksom i Riksantikvarens text finns ingen antydning till genusproblematiskering av något slag. Även i detta sammanhang kan detta sägas vara en icke-fråga.

Emellertid verkar något ha inträffat under de senaste åren för i den NFR-utlysning av forskningsmedel till kulturminnesfältet som gjordes under 2008 har en genusaspekt plötsligt letat sig in. I utlysningstexten till Miljø 2015 dyker plötsligt kjønn upp på sidan 18 (NFR 2008). Men det är inte i egenskap av del i huvudperspektiven, i de ämnesmässiga eller strategiska delmålen eller något annat ledande mål. Begreppet kjønn finns nämnt en enda gång i

7 För mer om kulturarvets demokratiska funktion se t ex SOU 1999:18; Pripp et al 2004; Grahn 2006, 2007, 2009; och SOU 2007:50.

den 28 sidor långa dokumentet och som en bland många underfrågor som vore intressant att ställa i samiska kulturmiljökontexter.

Frågor om kön förpassas alltså till ”de etniska Andra”. Det här är djupt problematiskt, men kan förstås som en del av omedvetna processer som är djupt rotade i det norska såväl som många andra samhällen. Det här förfaringssättet gör att könsproblematiken blir något som inte behöver beröra det etniskt vitnorska kulturminnessamhällets minnen. Det norska förblir obe-fläckt av allt det som genusaspekter kan föra med sig. Genusaspekterna klistras istället fast vid de etniska andra som blir bärare inte bara av etnisk tillhörighet utan också könstillhörighet (jfr Irigaray 1974; Said 1978). Det här innebär naturligtvis inte att det generellt är fel att föra genusproblematiserande resonemang i relation till grupper med annan etnisk tillhörighet än den vitnorska. Det kan naturligtvis vara lika relevant i båda fallen. Det problematiska i det här fallet är att det blir en exklusiv angelägenhet för ”de etniska Andra”, medan det däremot aldrig berör majoritetssamhället.

Några hastiga nedslag har också gjorts på Riksantikvarens hemsida och där de narrativ som knutits till arkeologiska kulturminnen och miljöer undersökts. Här saknas i stor utsträckning explicita aktörer. De är varken synliga som aktörer i relation till miljöerna eller som författare av texterna. Berättelserna är i hög grad konstruerade i enlighet med det moderna projektets principer. Det som skrivs framförs i namn av institutionen. En anonym och auktoritär stämma talar som ger det sagda legitimitet som sanning. Detta är ett utmärkande drag för uttalande formade inom den moderna tankeströmningen (se t ex Latour 1993), som ju också är den tanke-tradition som hela apparaten för kulturminnesproduktion skapats utifrån i slutet av 1800- och början av 1900-talet (Hooper-Greenhill 2000).

Men även om aktörerna i hög grad är osynliggjorda i det skrivna materialet, framträder de emellertid implicit och blir läsbara. Husen, platserna och artefakterna som omtalas avslöjar vem det handlar om. Här blandas byggnader som ägts av tidigare kungar och biskopar, handelsplatser, kyrkor med föremål som dolkar och båtuxor – artefakter och miljöer som traditionellt har starka länkar till en maskulint kodad sfär, med starka konnotationer kopplade till en förhållandevis förmögen, vit, norsk, manlig del av befolkningen.

Naturligtvis är vare sig byggnaderna, platserna eller artefakterna exklusivt historiskt bundna till denna grupp. Problemet är att tidigare forskning visat att när inga alternativa artikulationer uttalas explicit, tenderar läsningen av det presenterade att sammanfalla med den redan dominerande matrisen (se t ex Adolfsson 1987; Porter 1988, 1991; Losnedahl 1993). De hierarkiskt ordnade maktrelationerna i samhället tenderar att forma ett filter genom vilket det förflutna lättast kan förstås och den privilegierade betydelsen skapas i enlighet med. Alternativa läsarter kommer att få svårt att framträda i en redan naturaliserad och självklar kontext.

Fredningarna

Att mer specifikt studera de institutionellt sanktionerade fredningarna av minnesmärken och miljöer har god potential att mejsla fram en kondenserad och stiliserad bild av samhällets kollektiva minne. Här finns en nyckel till förståelse av vad som skapar kärnan i den norska identiteten och samhället, men också betydelsen av det som lämnas utanför de officiella aktörernas historiekonstruktion. Vems historia och intressen har privilegierats och vems har inte gjort det i de offentliga representationerna av det som är värt att minnas?

I denna undersökning har fokus riktats mot de privilegierade betydelser som officiellt tillskrivs av myndigheterna, i Stuart Halls mening (1997:228). Alltså de explicita uttryck som de officiella källor som studerats sammantaget pekar mot.

Jag har undersökt de mer populariserade versionerna av fredningarna under de senaste åren, som kan läsas på Riksantikvarens hemsida. De är intressanta eftersom de är lättillgängliga och i regel torde vara det första som möter en bredare publik. Fredningarna blir med detta aktiva

skapare av den kulturellt imaginära föreställningen om vad som är minnesvärt och även vems minnen som är mest värdefulla. Fredningstexterna förmedlar dock sällan en full förståelse för varför något fredats, varför jag också gått tillbaka till de mer omfattande beslutsdokument (vedtaksdokument) som tillhör respektive fredning – ofta i form av inskannade originaldokument med begrundelserna för själva fredningen.

Precis som när det gäller texterna och bilderna i allmänhet på Riksantikvarens hemsida, så är det oftast en auktoritär och anonym röst som ger intryck av att tala och detta klädd i en språkdräkt som ger sken av rationellt grundade fredningsbeslut. Lagparagrafer, räkning av antal och angivande av årtal förefaller vara ingredienser som prioriterats i snart sagt alla fredningar. Arkitektoniska element och konsthistoriska stilarter radas upp och talet om autenticitet är slående. Människor av kött och blod får vid ett första intryck en mer underordnad position, med några få undantag som jag återkommer till. En retorik präglad av det moderna projektets föreställningar tycks alltså även vara ledstjärna här. Men med en fördjupad läsning blir det tydligt att fredningarna både implicit och explicit länkas till vissa sociala kategorier.

Den kulturminnesmärkte arbetaren

En ingång för att synliggöra människorna och de sociala sammanhang som sammanflätas med fredningarna skulle kunna vara att undersöka vilken typ av arbetsplatser som fredats och vilka yrkeskategorier som lyfts fram där. Men när det gäller arbetsplatser har jag inte återfunnit någon arbetsplats som explicit fredats på grund av att någon specifik social kategori arbetat där. Detta blir särskilt tydligt om man letar efter kvinnoarbetsplatser. Förmodligen torde det gå att finna sådana bland fredningarna, för dem som har den norska industrihistorien så klar för sig att enbart namnet på en plats ringar in detta. För dem som inte har denna kunskap försvinner de potentiella kvinnliga arbetsplatserna från kulturminneskartan. Gissningar kan i bästa fall fylla i luckorna, som att det förmodligen arbetade kvinnor i Engene gamla dynamitfabrik som fredats år 2007, liksom det gjort på andra dynamitfabriker i Norden. Men ingenting antyds i texten om att det skulle ha varit så och det verkar inte ha varit en bärande anledning till att fabriken fredats. Som redan ovan visats blir detta problematiskt eftersom det som inte sägs rakt ut tenderar att tolkas utifrån de mallar som redan formats av tidigare privilegierade narrativ. Det är sammantaget könsneutralt beskrivna platser som ringats in som kulturminnesvärda, men som ofta i likhet med det maritima livet som beskrivits ovan, ofta sådana som implicit förknippats med traditionellt manliga yrkesgrupper.

När jag går igenom fredningarna en gång till tror jag mig emellertid finna ett tydligt exempel på kvinnodominerad arbetsplats i en av de fredningar som gjordes under 2007. Det är Haldens sjukhus som blivit temporärt fredat. Vårdsektorn inklusive sjukhus har och är fortsatt kvinnodominerade arbetsplatser, men när jag läser texten förstår jag snart att detta inte har något som helst med fredningen att göra. Sjukhuset har värnats för att det är ett av de mest karaktäristiska och bäst bevarade exempel på en sjukhuskonstruktion och på välfärdsamhällets framväxt som står att finna i Norge. Lite förvånande är det en man som i texten explicit får spela huvudperson, arkitekten som blivit namngiven med sitt fullständiga namn. Mannens namn utgör till och med en egen rubrik på den mer lättillgängliga delen av hemsidan som berättar om fredningen. Mannens yrkesmässiga livsgärning synliggörs och han framhålls både som auktoritet på området och aktiv debattör. Hans byggnad anges bära stora arkitektoniska kvaliteter. Inte heller denna fredning har formats till ett exempel på en kvinnodominerad arbetsplats, utan som prov på förmågan hos och framgången för en manlig arkitekt med auktoritet. Diskursivt framträder den norske framgångsrike manlige arkitekten som ensam synliggjord aktör. Den vitnorske mannen med anseende och pondus förefaller att gå igen.

En räkna av arbetsplatser som implicit kan länkas till traditionellt manliga sfärer återfinns när jag studerar fredningarna närmare, tex när det gäller stationshus. År 2002 fredades inte mindre än tolv stycken. Andra arbetsplatser med liknande anknytning är bl a kraftstationer,

polisstationer och försvarets kulturminnen. På alla dessa arbetsplatser har det funnits många olika yrkesgrupper samlade, från hög till låg. I regel har inte heller här någon av yrkesgrupperna utpekats och lyfts fram särskilt i de skrivningar som gjorts – förutom arkitekterna, en yrkesgrupp som jag återkommer till senare. Vare sig stinsar, kaptener, polisbefäl eller generaler förekommer i texterna och inte heller arbetare. Även om arbetsplatserna är traditionellt maskulint kodade har ändå en hög grad av anonymitet varit rådande.

Jag tror mig emellertid upptäcka ett undantag från denna retorik i en fredning som tilldrar sig min uppmärksamhet redan i själva namngivningen av fredningen: Fredning av Aalesund Arbeiderforening. Byggnaden går under namnet Arbeideren i folkmun berättar texten. Här förefaller det finnas en fredning där Arbetaren med stort A har potential att framträda tydligt. Lokalen fredades 1997. Till min förvåning finns det ingenting i den text som ackompanjerar fredningen som fördjupar kunskapen kring vilka arbetare det var som hade sin hemvist där och inte heller något som antyder något om könstillhörighet. Jag letar på nätet, men det är svårt att finna någon information om denna arbetarförening. Till slut finner jag en artikel skriven i en lokaltidskrift för Ålesunds Rotaryförening och nu blir bilden av arbetaren plötsligt tydligare. Det är inte vilka arbetarmedlemmar som helst som befolkade denna byggnad, utan: "...en foreningen hadde medlemmer som var sentralt plassert i ledende stillinger: akademikere, embedsmenn, ledende personer innen kommunalforvaltningen og "byens spidser i foretningsverdenen" (Lømo 2003). Föreningen bildades enligt artikelförfattaren av högerkrafter för att neutralisera de mer radikala vänsterinslagen i fackföreningsrörelsen. Detta förklarar också den ståtliga, för att inte säga pampiga byggnaden. Den är imponerande stor och rikt utsmyckad med pelare och bl a en relief av fartyg i form av vikingaskepp och en fyr på frontfasaden. Huset användes redan tidigt för att utöva olika kulturverksamheter i, som t ex teater, konserter, utställningar och uppläsningar. Med detta står det också klart att arbetaren ifråga i detta fall företrädde av en högborgerlig överklass. De yrkesgrupper som omnämns ovan torde vidare ha varit exklusivt maskulint kodade även i Norge. I Sverige hade kvinnor vid 1900-talets början vare sig självklart tillträde till akademien, statliga ämbeten eller ledande ställningar inom kommunalförvaltningen och hade sällan ledande ställningar inom näringslivet.

Arbetaren visar sig alltså vid närmare betraktande inte vara det som vi vare sig idag eller tidigare vanligen räknar in under denna kategori. Istället är det de vita manschetternas män som träder fram som företrädare för de mer välsituerade arbetsgrupperna i samhället. Även artikelförfattaren i Rotary-bladet förundras över namnvalet och avslutar texten med följande rader: "En kan undres over Aalesunds Arbeiderforenings sentrale rolle, og i enda sterkere grad over navnet, når de sentrale medlemmene var høyrefolk." (Lømo 2003). Här går alltså kön, klass och politiska preferenser hand i hand och förenas i en samling konservativa högersympatiserande män i ledande samhällsposition, som retoriskt övertagit arbetarklassens bokstavliga signum.

Ingenting som avslöjar någonting om detta framkommer i den text som länkas till fredningen på Riksantikvarens hemsida. Visserligen kan det ju vara så att det här är något som alla norska medborgare redan väl känner till och att det är en självklarhet som helt enkelt inte behöver artikuleras. Men för mig med min svenska bakgrund ter det hela sig något svårgripbart.

Jag går tillbaka till texten på Riksantikvarens hemsida och läser den en gång till. I texten finns två namngivna personer. Det är de två manliga arkitekter som tecknade byggnaden. Diskursivt länkas texten vidare samman med andra byggnader i staden: nämligen Norges bank och Kongensgate 1 som också ritats av dessa arkitekter. Det andas rikedom, glans och högre stånd. Texten avslutas med att Arbeidern är en av Norges fineste offentlige festlokaler med interiör i jugendstil. Kanske borde kodord som namnen på arkitekterna, markanta byggnader, finaste festlokal m m genast ha gett signaler som med självklarhet placerat Arbeidern i

Aalesund som en omskrivning för den kultiverade skrivbordsarbetaren vid motsatta polen på en traditionell klasskala.

Här krävs naturligtvis ett djupare arbete för att fastställa om de exempel jag funnit här ingår i ett större mönster eller är rena tillfälligheter, men det förefaller utifrån ovanstående genomgång ändå existera en klassmässig snedvridning med maskulina förtecken som huggs in i minnet om den norska nationen. Klass, kön och nation utgör pusselbitar som växer samman till föreställningen om den norska gemenskapen (jfr Anderson 2000/1991). Denna föreställda gemenskap verkar alltså i hög grad vara sammansatt av en elit av etniskt norska män från de övre samhällsskikten som är innehavare av ett arbete.

Den kulturminnesmärkta människan

Något konfunderad över ovanstående resultat går jag tillbaka till de senast gjorda fredningarna. Vad står det att finna i dessa texter? För att komma bort från det slumpartade bestämmer jag mig att försöka gå igenom fredningarna mer systematiskt och börjar därför med år 2008 för att försöka få syn på hur representationer av den/de människor som lyfts fram i relation till fredningarna är konstruerade. Att just de senaste fredningarna valts ut är inte en tillfällighet, utan ett medvetet val. Här kan man tänka sig att chanserna kan vara större för att urvalet speglar något mer av de akademiska och samhälleliga diskussioner kring genus som förevarit. Att en medvetenhet om skevheten i den kulturminnesvärda utsorteringsprocessen inte existerat i begynnelsen av områdets tillblivelse är inte särskilt anmärkningsvärt. Det är det däremot om det fortfarande förekommer idag. Det gör att ett årtal i nära nutid blir extra viktigt att undersöka.

Den senaste fredningen på Riksantikvarens hemsida är från juli 2008 och det är Halléngården i Oslo. Det verkar vara någon slags butiklokal – oklart vilken – som är tidstypisk. Redan i den fetstilade ingressen på hemsidan blir det tydligt att denna fredning är personanknuten. I denna text är det arkitekten återigen som får framträda och det arkitektoniska värdet som poängteras. Genom att klicka vidare till själva fredningsvedtaket synliggörs ytterligare män, först en manlig konstnär som utfört en väggmålning, två tidigare ägare vars efternamn verkar ha gett gården sitt namn och den nuvarande ägaren. Märkligt nog lyckas jag inte finna något i texten som avslöjar vilken sorts butik detta handlat och handlar om, trots att uppräknings av en mängd inventarier görs i texten. Jag utesluter dock inte att jag härvidlag kan ha missat någon ordvändning som alla invånare med flytande norskt gehör självklart skulle ha uppmärksammat.

Även i nästa fredning på listan Villa Stenersen följer samma mönster. Det är arkitektens namn och gärning som först och främst lyfts fram i ingressen på hemsidan. Redan i denna första lättillgängliga text som möter läsaren lyfts även den man som fått namnge byggnaden fram, till skillnad från närmast ovanstående exempel. Vi får inte bara reda på mannens namn utan även hans yrke och till synes kostbara intresse. Han var finansman och därtill konstsamlare. Han sänkte huset till staten med en önskan om att det skulle användas som antingen representationsbostad eller bostad åt statsministern. Det blev den inte, utan en mötesplats för arkitektur, design och kultur. I vedtaksdokumentet adderas attributet internationellt orienterad om arkitekten, som är en av sin tids främsta yrkesutövare och byggnaden omnämns som ett av de viktigaste bidragen till den internationella modernistiska stilen i Norge på 1930-talet. Här binds maskulinitet samma med god estetisk smak, framstående yrkesmän, nationalitet, internationell orientering, rikedom, konst, politisk elit och samlingspunkt för högtstående estetisk formgivning.

Nästa fredning på listan är Villa Midtås. Även här kännetecknas de representationer av människor som görs i texten av kombinationen maskulinitet, arkitektur och framgångsrik yrkesman. Redan i ingressen betonas det att byggnaden är en av arkitektens mest centrala verk och sedan att det ägts av en av Norges mest markanta skeppsredare. Vidare samman-

binds den maskulinitet som presenteras explicit med norsk överklass. Här blir det också tydligt att det är huvudmonumenten inom norsk arkitektur som valts ut. I vedtaket beskrivs arkitekten som noggrann och exakt planläggare och beställaren som en av Norges mest betydande och kreativa affärsmän, som pionjär, en av de viktigaste kunderna till arkitekten. Maskulinitet, nationalitet, yrkesframgång, noggrannhet, kreativitet och överklass flätas alltså ihop i narrativet som omgärdar denna fredning.

Följande fredning på listan är Munkebakken som har ritats av samme manlige arkitekt som förra exemplet, som beskrivs med tillägget att han var en av sin tids mest betydelsefulla och produktiva arkitekter. Huset är ett exempel på statusbyggnad från högkonjunkturen runt första världskriget. Här lyfts dock arkitekten ensam fram och hans formgivning hyllas ytterligare. Exempelen förstärker varandra, särskilt när det gäller att upphöja arkitekten och hans gärningar.

Efter detta följer en ansamling av 40 broar som fredats på en gång. Här finns inga namngivna konstruktörer, beställare eller brukare. Texten är mycket sakligt författad och inslaget av värdeladdade uttryck är minimalt. Broarna står som representanter för den historiska utvecklingen av nationens vägnät. Detta är samtidigt implicit ett synliggörande av den manliga ingenjörskonsten. Tidigare forskning har visat både att ingenjörsyrket länge var förbehållet män och utgjort en central del som gärna länkats till konstruktionen av maskulinitet (se t ex Berner 1996, Ek-Nilsson 1999). Indirekt vidareförs alltså konstruktionen av maskulinitet i kombination med tekniska byggnadsverk och historisk utveckling, om än i anonymiserad form. I takt med att den direkta överklassanknytningen försvagas tycks också personanknutna narrationer också avta.

Nästa fredning är Fredensborgsveien 5 i Oslo och uppges vara en sällsynt representant för 1700- och 1800-talets förstadsbebyggelse och arbetarbebyggelse. Invånarna verkar av texten att döma att ha varit uteslutande manliga hantverkare, i vart fall artikuleras inte att hela familjer levde och verkade på samma plats, vilket annars var vanligt i t ex hantverkargårdar. Här finns snickare, vapensmeder och andra hantverkare till det militära, representanter för dåtidens begravningsentreprenörer, stenhuggare och likkisttillverkare. Ingen är namngiven. Här träder alltså den socialt kontextlösa och anonyma manliga arbetaren fram i en värld utan kvinnor. Här blir det ännu tydligare än i föregående exempel att klass och representationsform sammanfaller. Ju högre samhällsklass, desto mer utvecklade personrelaterade narrativ. Ju lägre samhällsklass, desto större anonymitet.

Hvedingsveita 8 i Trondheim är ytterligare ett exempel på hantverksbostad från samma tidsperiod, men här poängteras att bostad och verkstad var placerade nära tillsammans. I verkstaden berättas att hantverkare som målare och snickare – traditionellt manliga yrken – var verksamma. Inget antyds heller i denna kontext om att någon annan än dessa implicit beskrivna män skulle ha bott i bostadsdelen. Den beskrivs kort och gott som bostad. Om man går vidare till skrivningen i vedtaket blir i vart fall en av de hantverkare som bott där inte längre anonym, utan får både för och efternamn förutom yrkestitel. Maskuliniteten tycks konstrueras isolerad från allt som överhuvudtaget skulle kunna inkludera femininitet.

Denna fredning följs av Øvre Bakklandet 33 i Trondheim. Detta är ett arkitektoniskt och kulturhistoriskt viktigt exempel på byggnadsskick. Olika former av hantverksnäring verkar ha bedrivits här i kombination med bostad från mitten av 1800-talet fram till 1970-talet och ett antal exempel på yrken ges, varav tre exempel faktiskt skulle ha kunnat ha haft kvinnor som näringsidkare, även om texten inte nämner detta. Det är när huset brukades som mjölkbutik, hattmakeri och tvätteri. Men här nämns framför allt också en rad traditionellt manligt länkade arbeten. Den eventuella kopplingen till kvinnors arbete görs alltså aldrig explicit, varför detta lätt försvinner – inte minst i ljuset av den kraftfulla exponering av manliga yrkesutövare som verkar vara rådande i de tidigare undersökta texterna. Hantverkare och arbetare konstrueras alltså maskulint. I den längre vedtakstexten blir närvaron av män allt tydligare och återigen

blir det påtagligt att kombinationen hög samhällsklass och maskulinitet privilegierats. Här namnges plötsligt flera gången en adlig, manlig general som förespråkare av en strängt reglerade stadsbild, som står i kontrast till den här fredade stadsdelen. Han blir alltså inte ett exempel på det som fredats, utan på motsatsen, men blir trots detta en av de få som namnges. I detta dokument omnämns också de två män som byggt det fredade huset på 1800-talet. I den fortsatta texten namnges även hattmakaren, som alltså visar sig inte vara en kvinna, utan en man. Däremot namnges inte dem som arbetade i mejeriet eller tvätteriet. Maskulinitet kopplas alltså ihop med fullständig namngivning, byggnadskonstruktion och sträng reglering. Den värld som verkar vara värd att minnas förefaller återigen att sakna kvinnor.

Nästa plats på fredningslistan är hela området kring Bankplassen som föreslås bli fredat. Platsen är tillbyggd och här finns både en äldre och en nyare arkitektur. En namngiven manlig arkitekt som stått för den senare tillbyggnaden lyfts fram tidigt i den lättillgängliga texten på hemsidan, för att efterföljas av ett synliggörande av även den tidigare arkitekten. Fredningen är explicit knuten till arkitekterna och deras gärningar på ett personanknutet sätt. Texten berättar att de båda stilarna framhäver varandra på ett vällyckat sätt. Detta är enligt texten ett mycket viktigt arkitektoniskt, arkitekturhistoriskt och kulturhistoriskt exempel värt att minnas. I vedtaksdokumentet upphöjs särskilt den yngre arkitekten med ord som ” vår tids mest kjente ” och ”høyest prisbelønte norske arkitekt”. Än en gång paras konstruktionen av maskulinitet ihop med vällyckade, prisbelönda, välkända högutbildade vitnorska män som lämnat betydande materiella spår efter sig i den sociala världen. Till minnet av de redan väl ihågkomna adderas ytterligare minnesvärt stoff.

Nästa fredning på listan för 2008 är Skansen brandstation i Bergen. Denna är liksom broarna ovan exempel på ett tekniskt-industriellt kulturminne. Själva ämnesområdet har varit och är fortfarande maskulint kodat. Ännu är det så gott som uteslutande män som jobbar inom denna sfär, även om kvinnliga deltidsbrandmän börjat komma i Sverige. I norsk kontext har jag inte funnit några liknande exempel vid sökning på webben. Inga namngivna brandmän förekommer emellertid i texten. Det är det kulturhistoriska och arkitektoniska som betonas här. Den enda person som är namngiven är arkitekten, precis som i andra sammanhang. Här berättas emellertid inte något om hans personalia eller yrkesmässiga ställning till skillnad från de narrativ som omgärdar de tidigare nämnda yrkesföreträdarna. De positivt laddade adjektiven är inte heller lika vanligt förekommande och värdet i anläggningen verkar främst ligga i att den är komplett. Hela tonen både i texten på hemsidan och i fredningsvedtaket förefaller vara mer sakligt hållen än någon av de tidigare genomgångna texterna, förutom broarna. Explicit konstruktion av maskulinitet i form av arkitekten upprepas återigen och implicit förstärks konstruktionen av maskulinitet generellt sett genom att valet av sfär återigen fallit på en som är manligt kodad. Den tekniska och industrihistoriska arkitekturen förefaller alltså inte att förlänas lika positivt laddade omdömen som den som knutits till andra typer av byggnader.

Utifrån ovanstående genomgång blir den kulturminnesmärkta människan otvetydigt en man och en välbärgad och välutbildad sådan därtill. Till och med den manlige arbetaren får röst genom konservativt välbärgade manliga sammanslutningar, men förblir själv tämligen stum och anonym. Det här är alltså dessutom en värld som förefaller vara dränerad på allt som har med kvinnor och kvinnligt liv att göra.

Den etniskt Andra kvinnan

Men det finns ett undan tag som i viss mån skiljer sig från ovanstående genomgång och det är den sista fredning för 2008 som listats. Den gäller Gressåmoen fjällgård och skjutsstation. På flera olika plan skiljer sig narrativet i denna fredning från de tidigare, inte minst för att det i den etniskt vitnorska berättelsen uppstår en sprickbildning i och med att samerna kommer in i bilden.

Fredningen symboliserar nämligen enligt den kortare populärt hållna texten på hemsidan kontakten mellan samer och bosättare. Här tas också upp att ett platsnamn längre österut från fredningen tyder på att det varit samisk bosättning här. Det är emellertid inte det som är i fokus i denna text, utan det faktum att det varit en skjutsstation och fjällgård.

Endast två meningar – eller femton procent av texten – rör det samiska. Resten ringar in ett vitnorskt territorium. Här finns den förste namngivna vitnorska mannen som bedrev skjutsstation upplyft. Här tas fredningarna av dessa byggnader upp först, sedan kommer det anonymiserade samiska in och det är små men betydelsebärande ord som skiljer beskrivningarna. Förutom att det vitnorska markeras först, finns i första meningen med samisk hänvisning ett litet bindeord som ”dessutan”, som något som läggs till, som addition. Additionens eller tilläggets historia är en känd exkluderande praktik, som t ex tidigare tillämpats i utställningar inom museiområdet för att få med något om kvinnors liv och arbete i en i övrigt maskulint kodad utställningskontext, men som samtidigt lyft bort kvinnors historia från normalhistorien till en historisk bisats (Hirdman 1993; jfr även Grahn 2004, 2006, 2007). Samma mönster tycks alltså upprepas här när det gäller ”de etniska Andra”.

Den andra meningen där det samiska kommer in sker under stycket som har rubriken ”Kveilestue fra 1600-talet”. Stugan som enligt gammalt kartmaterial legat på platsen innan det blev skjutsstation verkar dock inte ha haft något med det samiska att göra, för det samiska identifieras ha legat längre österut anges det i sista meningen i detta stycke. Det samiska blir alltså exempel på något annat, något som ligger utanför och bortanför gränsen för det nu fredade området. Speglingen, det motsatta, det ”Andra” (Jfr Irigaray 1974/1985). Innan denna sista mening i stycket har texten lagt upp en start på en genealogisk berättelse som tillbakaför området till ett vitnorskt markerat territorium.

Detta sker genom en retorik som kanske inte i förstone är uppenbar. Men det sker genom att den raststuga som anges ha legat här naturaliseras. Den görs med andra ord självklar och naturlig, genom att den beskrivs som ett naturligt stoppställe eftersom den låg halvvägs över fjället. Den låg naturligtvis på halva vägen för dem som passerade fjället från ena sidan till den andra, men däremot inte självklart för dem som levde på fjället.

När man går vidare och läser i själva vedtaksdokumentet blir historien delvis nyanserad, även om samma förgivettagna föreställning om raststugan som naturlig mittpunkt finns kvar. Men här berättas också på ett annat ställe i texten att detta är ett gammalt sydsamiskt område, som brukats av samerna betydligt längre tillbaka i tiden än det första angivna belegg för raststugans existens. I texten berättas nämligen att samerna varit närvarande här sedan 1500-talet och troligen även längre tillbaka. Detta innebär för det första att det inte bara var längre österut som samerna funnits närvarande, som angetts tidigare, utan faktiskt även i det området som just fredats. För det andra innebär det att stugan faktiskt inte självklart kan placeras på halva vägen. För de samer som levde här var stugan troligen snarare placerad mitt i eller i närheten av deras territorium.

Detta tydliggör att berättelsen, trots att det verkar ha funnits en vilja att inkludera det samiska i narrativet – vilket jag återkommer till längre ner – i grunden är utformad utifrån en vitnorsk utsiktspunkt. Det här tydliggör vikten av att medvetandegöra och tydliggöra sin situation när historia skrivs. Det här är sannolikt ett resultat av omedvetna processer, men det gör dem därmed inte på något vis mindre effektiva eller skrämmande. Tvärtom blir det uttryck för en del av en allmänt rådande bild som blir djupt problematisk när den granskas närmare.

En förskjutning av betydelse har byggts in i den längre vedtakstexten som kan vara svår att upptäcka i förstone. Där har styckena om samerna retoriskt skilts åt som två separata delar. Samerna inkluderas i stycket med raststugan, även om de då geografiskt placeras utanför området. De återkommer inte i texten förrän en hel textsida senare, men då placeras de plötsligt inom området. Emellan textstyckena finns ett narrativ där den vitnorska kolonialiseringsprocessen beskrivs med den förste nybyggaren namngiven. Marken beskrivs som ”statsallmen-

ningen”, d v s vit-norsk. Den vitnorske mannen fick vidare ”bygselbrev” och ”kongeskjøte” – vitnorskt lagliga skrivna dokument – och territoriet ritas alltså in som allmännerskt, ett statligt nationellt ingenmansland som tas i rättmätig besittning, vilket kan beläggas med både skriftliga rättsligt giltiga dokument och kartor.

Spelplanen som lagts till grund är alltså i sin utgångspunkt vitnorsk. Det är spelreglerna för detta som getts artikulation. Sedan berättas visserligen att det också finns en samisk spelplan. Men det är i grunden inte den som gäller. Det samiska blir något som en årtals- och regleringsfylld vitnorsk koloniseringsprocess kan spegla sig i, som en motsats, som något exotiskt som inte riktigt hör till men finns i utkanten.

Men trots att retoriken som grundpremiss alltså utgår från ett vitnorskt perspektiv, verkar det ändå ha funnits en vilja att inkludera samernas historia i narrativet. Berättelser om samers liv kommer in i vedtagsdokumentet på fler ställen än de jag ovan relaterat. I slutet på sidan 9 kommer nämligen en samisk kvinna, Malena Thorkelsen (1872-1954) in i bilden och hon får både för och efternamn. Hon var änka med tio barn och hade ett av sina huvudvisten 1 km sydost om Gressåmoen.

I texten ges också information om denna plats, men det är framför allt två saker jag vill peka på som är problematiska. För det första händer det klassiska, som av någon anledning nästan bara verkar hända med kvinnor och det är att den samiska kvinnan en bit in i stycket plötsligt tappar sitt efternamn och tillskrivs ett mer intimiserat tilltal med enbart förnamn. Det här händer inga av de män som omnämns i denna text eller i någon av de tidigare undersökta texterna. Tidigare forskning har visat att detta förfaringsätt inte är en slump, utan ett systematiskt återkommande nedvärderande mönster i tilltalsätt som framför allt appliceras på just kvinnor, och ibland män som tillhör de lägre samhällsskiten eller har annan etisk bakgrund än den dominerande befolkningen (se t ex Grahn 2006). Män och särskilt om de kommer från de högre samhällsklasserna får däremot i regel både för- och efternamn, titel, levnadsteckning, och tilldelas olika positivt laddade omdömen, vilket också sker i denna text och de andra texterna som behandlats ovan. Det här blir ju särskilt tydligt i och med att detta är den enda kvinna som överhuvudtaget omnämns i de fredningar jag gått igenom för 2008 och verkar för övrigt vara en av ett fåtal i hela materialet.

För det andra inkluderas inte den plats som hon bebott i fredningen. Den ligger strax utanför den fredade gränsen och hamnar alltså på fel sida. Texten ger inga kommentarer till varför inte även detta fredades, här kan man bara spekulera. Kanske var det så att huvuddelen av de element av bopplatsen som finns kvar är äldre än hundra år och därmed automatiskt fredade. Det nämns ingenting om detta i texten, men det är inte givet att allt faller under hundraårsgränsen. I vart fall gäller inte detta en av de i fredningstexten omnämnda byggnader som kvinnan lät uppföra 1937, vilket innebär att den bara är drygt 70 år. Det gäller inte heller de senare byggnader som Sameskolan – som använder bopplatsen idag – låtit uppföra. Kanske kan det vara så att representanter för samerna inte velat ha platsen fredad för att detta möjligen skulle kunna inskränka deras bruk av platsen. Men om det är så får läsaren inte heller veta, för ingenting om detta nämns i texten.

Även om en god vilja tycks ha funnits med en önskan att integrera samernas historia i den stora historien, så blir den här berättelsen ändå ett tilläggs historia, som framför allt visas upp vid sidan av – i vedtaksdokumentet – och inte i den mer publikt hållna texten på Riksantikvarens hemsida.

Diskussion

Det här mönstret kan naturligtvis förstås utifrån en mängd olika positioner och synsätt. Det blir på många sätt ett typexempel på klassiskt vitt västerländskt binärt tänkande med rötter i positivismen och det moderna projektet (se t ex Pearce 1997; Hooper-Greenhill 2000, Braiddotti 2002). Här placeras den etniskt vite västerländske Mannen på den kultiverande sidan.

Medan den etniskt Andra Kvinna placeras på samma sida som natur. Det här är ju ett synsätt som vetenskapligt kritiserats, särskilt under andra hälften av 1900-talet och framgent och är en tydlig barlast från en modern föreställningsvärld. Detta väcker frågor om och i vilken grad förståelsen av betydelsen av den språkliga vändningen och av mer postmoderna eller post-postmoderna/amoderna förhållningssätt kommit in och fått fäste inom kulturminnesförvaltningen.

Det kan också förstås som ett uttryck för de estetiseringsprocesser som varit starkt dominerande i kulturminnesfältet sedan begynnelsen, där det som definierats innanför ramarna för den ”goda” smaken och de kreerade konst- och arkitekturstilarna särskilts värnats och lyfts fram. Dessa värden har framför allt länge uppburits och reproducerats av en manlig elit (Myklebust 1994; jfr även Arcadius 1997a, 1997b), som så att säga lyft fram den egna gruppens görande och värden. Det är en måttstock som alltså fortfarande idag tycks leva kvar, fast både sammansättningen av dem som arbetar inom fältet och samhället i övrigt blivit mer diversifierat.

Men mönstret kan dessutom utifrån ett intersektionalitetsperspektiv⁸ förstås som ett uttryck för en sammanflätning av flera olika maktordningar. Kön/genus men även klass, etnicitet och nationalitet samverkar i de här fallen och skapar hierarkiska maktrelationer, där vissa sammansättningar förfaller att tilldelas högre samhälligt värde än andra som tillskrivs ett lägre. Att t ex den samiska kvinnans kulturarv faller utanför ramarna i en kunskapsregim som utdefinierar kvinnor, urfolk/etniska minoriteter och de lägre samhällsskikten, förefaller därför helt ”naturligt”. Kön, etnisk tillhörighet och klass flätas samman till något som inte tillhör det norska. Det blir det främmande andra som hamnar utanför. Lika ”naturligt” blir det att välutvecklade, utbildade vitnorska män hamnar innanför en kunskapsregim som premierar dessa sociala kategorier och de skapas därmed som symbol för det nationella. Identiteter skapas alltså sällan utifrån en enda social kategori, utan formering försiggår i skärningspunkten mellan olika maktordningar. Olika maktordningar samverkar och förstärker en underordning eller överordning på olika nivåer i samhället, där en nivå tycks vara den norska kulturminnesförvaltningen. Det här kan ses som en nyckel till förståelse av maktens verkningar.

Det här mönstret är inte specifikt för Norge, utan förefaller vara ett återkommande drag i en större västerländska berättelse om vilka ”vi” är. Liknande starkt reducerade stereotypa narrativ är en del av en större västerländsk retorik (se t ex Haraway 1989; Porter 1996; Pearce 1997; Landzelius 1999; Aronsson & Meurling 2005) och har stora likheter med de berättelser om svenskhet som lyfts fram på t ex Nordiska museet i Sverige (se Grahn 2006). Det är del av ett obsolet tankemönster, men som inte desto mindre verkar vara högst livaktigt.

Konklusion

Studien visar att endast ett mycket smalt skikt av de norska samhällsmedborgarnas kulturarv finns representerat i de undersökta fredningarna. Här ryms varken några inslag med nordisk klangbotten, och inte heller kulturarv som speglar de nationella eller nyare tiders minoriteter. Endast sparsamt representerade är kulturminnen som minner om män från de lägre samhällsskikten, och oftast då som en stum och anonym grupp vars kulturarv görs synlig av en manlig elit. Det kollektiva minnet över norskhet symboliseras framför allt av den vitnorska välutbildade mannen från samhällets elitskikt, som lämnat efter sig materiella spår som tillskrivs ett kulturminnesvärde värt att bevara.

8 Ett av många genusperspektiv. För mer om olika genusperspektiv se t ex Gemzöe 2002; Thurén 2003; Grahn 2006, 2009. För mer om intersektionalitet se t ex Crenshaw (1994); Collins (1998); de los Reyes & Mulinari (2005); Lykke (2003, 2007); Grahn (2006, 2009).

Frånvaron av fredningar som länkas till kvinnors liv och arbete är emellertid det mest påfallande i materialet. Kvinnor förekommer endast i undantagsfall och då i form av den etniska Andra kvinnan som placeras i textens urfolksperiferi. Kön, klass, etnisk tillhörighet och nationalitet flätas alltså samman i den offentliga berättelsen som framför allt kretsar kring och lyfter fram ett kulturarv som emanerar ur den vitnorske välsituerade mannens liv.

Men trots sin starka artikulation av det nationellt norska, så är detta en bild av det förgångna som inte på något sätt är unik för Norge. På ett förunderligt sätt tenderar alltså varje nation att forma sin "säregna" nationella historia enligt snarlika matriser, med endast små yttre variationer. Kanske är det på detta plan vi framför allt kan söka och finna det nordiska i Norden, som i hög grad även verkar sammanfalla med den välbekanta retoriken om Occidenten.

Referenser

- Adolfsson, Gundula (1987). *Människa och objekt i smyckeskrin*. Lund: Symposion.
- Anderson, Benedict 1991/2000. *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalisms ursprung och spridning*. Göteborg: Daidalos.
- Amundsen, Arne Bugge & Brenna, Brita (2003). Museer og museums kunnskap. Et innledende essay. I: Arne Bugge Amundsen, Bjarne Rogan, & Margarethe Stang (red) *Museer i fortid og nåtid: essays i museums kunnskap*. Oslo: Novus forlag.
- Arcadius, Kerstin (1997a). Modernitet, identitet och museimän: en bild från det tidiga 1900-talet. I: Gunnar Alsmark (red) *Skjorta eller själ?: kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur.
- Arcadius, Kerstin (1997b). *Museum på svenska: läns museerna och kulturhistorien*. Stockholm: Nordiska museet.
- Aronsson, Inga-Lill & Meurling, Birgitta (red.) *Det bekönade museet*. Uppsala: Etnolore.
- Barad, Karen (2007). *Meeting the universe halfway*. London: Duke Univ. Press.
- Berner, Boel (1996). *Sakernas tillstånd: kön, klass, teknisk expertis*. Stockholm: Carlsson.
- Bennett, Tony (1995). *The Birth of the Museum. History, theory, politics*. London & New York: Routledge.
- Berkaak, Odd Are. (1992). *Ressursbruk, bevaringsideologier og antikvarisk praksis i fartøyvernet*. Kolsås: Norsk Forening for Fartøyvern.
- Björkroth, Maria (1999). Tiden. I: Kjellström, Rolf (red.), *Museer som minnen – minnen av museer. Seminarium till minne av Göran Rosander*. Stockholm: Nordiska museet.
- Braidotti, Rosi (2002). *Metamorphoses: towards a materialist theory of becoming*. Cambridge: Polity Press.
- Collins, Patricia Hill (1998). It's all in the Family: Intersections of Gender, Race and Nation. I: *Hypatia*. Vol 13 (3), s. 62–82.
- Crenshaw, Kimberlé Williams (1994). Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color. I: Fineman and Mykitiuk (eds) *The public nature of private violence*. New York: Routledge.
- de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005). *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Stockholm: Liber.
- Ek-Nilsson, Katarina (1999). *Teknikens befäl. En studie av teknikuppfattning och civilingenjörer*. Uppsala: Etnolore.
- Gemzöe, Lena (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda Förlag.
- Grahn, Wera (2004). Representationer av kön på Tekniska museet. I: Cecilia Trenter (red.) *Tankar och texter om industrisamhällets kulturarv i Västernorrland*. Härnösand: ISKA, Ramprogrammet för industrisamhällets kulturarv.

- Grahn, Wera (2006). "Känn dig själv": Genus, historiekonstruktion och kulturhistoriska museirepresentationer. Diss. Linköping: Tema Genus, Linköpings universitet. Full text PDF: <http://www.ep.liu.se/theses/abstract.xsql?dbid=7271>
- Grahn, Wera (2007). *Genuskonstruktioner och museer. Handbok för genusintegrering*. Uppsala: Upplandsmuseet.
- Grahn, Wera (2009). *Intersektionella konstruktioner och kulturminnesförvaltning*. NIKU-rapport 27. Oslo: NIKU. Full text PDF: <http://www.niku.no/archive/niku/publikasjoner/NIKU%20Rapport%20pdf/Rapport%2027%20Intersektionella%20konstruktioner.pdf>
- Hall, Stuart, (1997). The work of representation. I: Stuart Hall (ed) *Representation. Cultural representations and signifying practices*. London: Sage Publications.
- Haraway, Donna (1989). Teddy Bear Patriarchy: Taxidermy in the Garden of Eden, New York City, 1908–36. I: *Primate Visions*. London: Routledge.
- Haraway, Donna (1991). *Simians, cyborgs, and women: the reinvention of nature*. London: Free Association Books.
- Hirdman, Yvonne (1993). Kvinnohistoriens historia. I: *Det dolda budskapet: kön och makt – kvinnor och män i museiutställningar*. Norrköping: Arbetets museum, Riksutställningar.
- Hooper-Greenhill, Eilean (1992). *Museum and the shaping of knowledge*. London: Routledge.
- Hooper-Greenhill, Eilean (2000). *Museums and the interpretation of visual culture*. London: Routledge.
- Irigaray, Luce (1974/1985). *Speculum of the other woman*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Landzelius, Michael (1999). *Dis(re)membering spaces: Swedish modernism in law courts controversy*. Diss. Göteborg : Univ.
- Latour, Bruno (1993). *We have never been modern*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Losnedahl, Kari Gaarder (1993). *Kvinne + museum = kvinnemuseum?* Bergen: Senter for humanistisk kvinneforskning.
- Lykke, Nina (2003). Interseksjonalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen. I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1.03, s. 47–56.
- Lykke, Nina (2005). Nya perspektiv på interseksjonalitet. Problem och möjligheter. I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 2–3, s. 7–17.
- Lømø, Narve (2003). Aalesunds Arbeiderforening – litt historikk. I: *R-ØST. NR. 8. Informasjonsblad for AALESUND ØST ROTARY KLUBB* Klubb nr. 12703 – Distrikt 2280. November 2003
- Miljøverndepartementet *Pressmeddelande* 07.08.2008.
- Myklebust, Dag (1994). *Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers Bevaring. Historien 1844 –1994. Årsbok 1993*. Oslo: Foreningen til Norske Fortidsminnesmerkers Bevaring.
- NFR 2004. *Kulturminner og kulturmiljøer – utredning av forskningsbehovet*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- NFR 2008. *Utlysningstext till Miljø 2015*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- NOU 2002: 01. *Fortid former framtid*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Pearce, Susan (1997). Cultural diversity developing museum audiences in Britain. I: Eilean Hooper-Greenhill (ed) *Making other people*. London: Leicester University Press.
- Porter, Gaby (1988). Putting your house in order: representations of women and domestic life. I: Robert Lumley (ed) *The museum time-machine*. London: Routledge.
- Porter, Gaby, (1996). Seeing through solidity: a feminist perspective on museums. I: Sharon Macdonald & Gordon Fyfe (eds.), *Theorizing Museums*. Oxford: Blackwell Publishers.

- Pripp, Oscar, Plisch, Emil & Printz Werner, Saara (2004). *Tid för mångfald: utgångspunkter och resultat, enkätundersökningen, kartläggning av årsredovisningar, intervjuundersökningen: en studie av de statligt finansierade kulturinstitutionernas arbete med etnisk och kulturell mångfald*. Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Riksantikvaren (1988). "Kvinneperspektiv på kulturminnevern": rapport fra Riksantikvarens seminar 30.1–1.12.1988 på Isegran ved Fredrikstad. Oslo: Riksantikvaren.
- Riksantikvaren (2004). *Riksantikvarens oversikt over kulturminneforvaltningens kunnskapsbehov 2005–2009*. Oslo: Riksantikvaren.
- Riksantikvaren (2005). *ALLE TIDERS KULTURMINNER – Riksantikvarens vernestrategi*. Oslo: Riksantikvaren.
- Said, Edward (1978). *Orientalism*. Stockholm: Ordfront.
- Statens offentliga utredningar (SOU 1999: 18). *Frågor till det industriella samhället. Slutbetänkande av Utredningen om en statlig satsning på det industrihistoriska kulturarvet*. Stockholm: Fritzes.
- Statens offentliga utredningar (SOU 2007:50). *Mångfald är framtiden*. Stockholm: Fritzes.
- Stortingsmelding nr. 39 (1986–1987).
- Stortingsmelding nr 16 (2004–2005). *Leve med kulturminner*. Oslo: Miljøverndepartementet.
- Thurén, Britt-Marie (2003). *Genusforskning – Frågor, villkor och utmaningar*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Young, Iris Marion (1997). *Intersecting voices: dilemmas of gender, political philosophy, and policy*. Princeton, N J: Princeton University Press.